

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 25-01-2022 r.

Marcin Wiącek

KMP.570.3.2017.RK

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w nawiązaniu do pisma z dnia 25 października 2021 r., znak DLPK-I.053.8.2021, dziękuję za odpowiedź na wystąpienia generalne z 18 kwietnia 2017 r. i 27 września 2018 r., znak KMP.570.3.2017.RK dotyczące podjęcia inicjatywy legislacyjnej, która zagwarantuje osobom zatrzymanym realny dostęp do obrońcy, od początku zatrzymania. Daje to przestrzeń do dalszego dialogu w tej sprawie i wypracowania optymalnych rozwiązań, istotnych z punktu widzenia prewencji tortur i innych form niewłaściwego traktowania. Żywię również nadzieję, że przyszły dialog między naszymi instytucjami będzie prowadzony bez zbędnej zwłoki, albowiem skutki braku reakcji na moje wystąpienia generalne dotyczą polskich obywateli, w imieniu których sygnalizuję władzom problemy systemowe wymagające podjęcia działań naprawczych.

Po analizie otrzymanej odpowiedzi muszę stwierdzić, że zawiera ona wiele elementów z którymi się nie zgadzam i które budzą mój niepokój z punktu widzenia skutecznego przeciwdziałania torturom w Polsce. Dlatego też chciałbym przedstawić Panu Ministrowi swoje stanowisko w tej sprawie celem ponownej analizy problemów i podjęcia odpowiedniej inicjatywy legislacyjnej.

Nie podzielam stanowiska Pana Ministra w zakresie braku potrzeby wprowadzenia do Kodeksu karnego odrębnego przestępstwa tortur. Postulat i obszerną argumentację merytoryczną w tym zakresie Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawiał Panu Ministrowi

w swoich wystąpieniach od 2015 r.¹ O problemie był również informowany Prezes Rady Ministrów i Minister Spraw Zagranicznych².

Brak odrębnego przestępstwa tortur jest nie tylko sprzeczny z międzynarodowymi zobowiązaniami Polski w zakresie kryminalizacji tortur, ale również sprzyja unikaniu przez sprawców odpowiedzialności. Taka sytuacja sprzyja uniknięciu przez sprawców odpowiedzialności lub poniesienia jej w stopniu nieadekwatnym do popełnionego czynu. Potwierdza to praktyka. Wyroki sądowe w sprawach o czyny z art. 246 k.k. pokazują, że sądy wymierzają sprawcom kary w dolnej granicy ustawowego zagrożenia, zaś sądy i prokuratorzy nie definiują zachowań funkcjonariuszy jako „tortury”³. Ma to wpływ na kształtowanie świadomości prawnej funkcjonariuszy i innych osób odpowiedzialnych za ich zwalczanie oraz ogółu społeczeństwa. Ponadto stosowanie przez organy ścigania różnych przepisów Kodeksu karnego za czyny wypełniające znamiona tortur (art. 246, 247 i 231 k.k.) może prowadzić również do rozbieżności w praktyce organów ścigania oraz utrudnia monitorowanie zjawiska tortur i reakcji na pojawiające się sygnały ze strony odpowiednich instytucji.

Wprowadzenie odrębnego przestępstwa tortur daje możliwość zmiany tej sytuacji. Formułuje bowiem silny przekaz do wszystkich funkcjonariuszy państwowych o absolutnym zakazie ich stosowania oraz pokazując, że eliminowanie tego zjawiska jest dla władz priorytetem. Świadczy o sile państwa i zaangażowaniu jego władz w tym zakresie, co ma wpływ również na wizerunek Polski na arenie międzynarodowej.

Na potrzebę odpowiedniej kryminalizacji tortur i pełnego wdrożenia Konwencji ONZ w polskim ustawodawstwie zwracają uwagę liczne instytucje międzynarodowe – Komitet Przeciwko Torturom (CAT)⁴, Podkomitet ds. Prewencji Tortur (SPT)⁵, Komitet Praw

---

¹ Zob. Wystąpienie generalne z dnia 27 października 2015 r., II.071.4.2015.ED; wystąpienie z dnia 24 marca 2016 r., II.071.4.2015.ED; wystąpienie z dnia 24 października 2018 r., KMP.570.3.2018.JJ.

² Zob. Wystąpienia generalne z dnia 19 marca 2020 r., KMP.570.3.2018.

³ Zob. Publikacja M. Dziedzic pt. „Przestępstwo tortur w Polsce. Analiza prawomocnych wyroków dotyczących przestępstw z art. 231, 246 oraz 247 Kodeksu karnego”, dostępna na stronie:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Tortury_w_Polsce_Raport_KMPT_lipiec_2021.pdf [dostęp: 13.12.2021 r.]

Zob. również artykuł R. Kulas pt. „Przestępstwo tortur – zmiany w prawie są konieczne”, dostępny na stronie:

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Rafa%C5%82%20Kulas%20-%20artyku%C5%82%20o%20przest%C4%99pstwie%20tortur.pdf> [dostęp: 13.12.2021 r.] oraz wyroki sądowe

wskazane w wystąpieniu generalnym z dnia 18 kwietnia 2017 r., KMP.570.3.2017.RK.

⁴ Zob. Uwagi końcowe (Concluding observations) CAT do siódmego raportu okresowego Polski z realizacji Konwencji ONZ ws. zakazu stosowania tortur, 29 sierpień 2019 r., CAT/C/POL/CO/7, par. 7-12.

⁵ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce, przeprowadzonej w dniach 9-18 lipca 2018 r., 21 styczeń 2020 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 34-35.

Człowieka ONZ (Human Rights Committee)⁶ i Biuro ds. Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR)⁷.

Na marginesie chciałbym zauważyć, że w piśmie Pana Ministra przywołano Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT) jako autora dokumentów o nazwie „*Concluding observation*”. Takie sprawozdania publikuje jednak Komitet Przeciwko Torturom (CAT), który rekomenduje państwom – stronom Konwencji ONZ wprowadzenie odrębnego przestępstwa tortur. Takie przestępstwo nie powinno podlegać przedawnieniu i powinno uwzględniać wszystkie elementy definicji z Konwencji, np. akty tortur motywowane jakąkolwiek formą dyskryminacji. Ponadto CAT wskazuje, że brak odrębnego przestępstwa tortur, rozbieżność między definicjami tortur określonymi w Konwencji i prawie krajowym oraz możliwość przedawnienia tych czynów, tworzą luki, które mogą prowadzić do bezkarności sprawców⁸.

Odniesienia do przestępstwa tortur pojawiają się również w raportach Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom (CPT) z wizyt w państwach – członkach Europejskiej Konwencji o Zapobieganiu Torturom⁹. Przykładowo w raporcie z wizyty we Włoszech w 2004 r. CPT wyraził nadzieję na wprowadzenie do włoskiego kodeksu karnego przestępstwa tortur¹⁰. Z kolei po wizycie w Księżstwie Monako w 2020 r. wskazał, że kodeks karny nie zawiera szczegółowych przepisów karnych zarówno pod względem definicji tortur, jak i sankcji. Wprowadzenie takiego odrębnego przestępstwa miałooby więc znaczenie zarówno symboliczne, jak i wymiar praktyczny. Z tego też względu zalecił władzom Księżstwa włączenia do prawa karnego takiego przestępstwa¹¹.

W dyskusji na temat potrzeby wprowadzenia w Polsce przestępstwa tortur warto również zwrócić uwagę na opinię Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2017 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, który zakładał wprowadzenie takiego przestępstwa¹². Mimo negatywnej opinii dotyczącej kształtu proponowanych przepisów, Sąd Najwyższy pozytywnie ocenił cele projektu, a więc dążenie do ujętego wprost

---

⁶ Zob. uwagi przedstawione podczas rozpatrywania VII sprawozdania okresowego Polski z realizacji postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, CCPR/C/SR.3306 i 3308.

⁷ Zob. Opinia ODIHR dotycząca definicji tortur i bezwzględnego zakazu ich stosowania w polskim ustawodawstwie, 22 maja 2018 r., opinia nr CRIM-POL/325/2018 [TO], dostępna na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Opinia%20ODIHR%20dotycz%C4%85ca%20penalizacji%20tortur%20w%20polskim%20ustawodawstwie.pdf> [dostęp: 13.12.2021 r.]

⁸ Zob. Obserwacje końcowe (Concluding observations) CAT do sprawozdań: Włoch [CAT/C/ITA/CO/5-6, par. 10-11], Francji [CAT/C/FRA/CO/7, par. 8-9], Szwajcarii [CAT/C/CHE/CO/7, par. 7], Niemiec [CAT/C/DEU/CO/6, par. 9-10] i Belgii [CAT/C/BEL/CO/4, par. 35-36].

⁹ Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 46, poz. 238).

¹⁰ Zob. Raport CPT z wizyty we Włoszech w 2004 r., CPT/Inf (2006) 16, par. 11.

¹¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Księżstwie Monako w 2020 r., CPT/Inf (2021) 12, par. 6.

¹² Zob. Pismo Pierwszej Prezes SN do Zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu z dnia 2 sierpnia 2017 r., znak BSA 11-021-246/17, zawierające uwagi do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (druk nr 1702). Opinia dostępna na stronie: <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1702> [dostęp: 13.12.2021 r.]

skryminalizowania stosowania tortur w polskim porządku prawnym oraz zwiększenie sankcji ustawowych grożących za takie zachowania.

W opinii Sądu Najwyższego konieczna jest kompleksowa nowelizacja kodeksu karnego, która doprowadziłaby do spójnej systemowo kryminalizacji i penalizacji tortur oraz innych form niehumanitarnego i poniżającego traktowania. W swojej opinii Sąd Najwyższy wskazał m.in. na standardy międzynarodowe (m.in. zalecenia Komitetu Przeciwko Torturom) i uznał, że efektywna realizacja zobowiązań prawnomiędzynarodowych RP wymaga wprowadzenia odrębnego przestępstwa tortur.

W świetle powyższych uwag i rekomendacji wprowadzenie odrębnego przestępstwa tortur jest moim zdaniem konieczne. Liczę więc na zmianę opinii Ministerstwa Sprawiedliwości w tym zakresie i podjęcie kompleksowych działań legislacyjnych. Mam nadzieję, że w tak ważnej dla ochrony praw człowieka sferze uda się znaleźć kompromis ponad podziałami politycznymi i skutecznie działać na rzecz obywateli.

Uważam też, że w pracach nad kształtem przepisów dotyczących przestępstwa tortur należy wziąć pod uwagę zalecenia organów międzynarodowych, opinię Biura ds. Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) z 22 maja 2018 r., nr CRIM-POL/325/2018 [TO] oraz doświadczenia Stowarzyszenia na rzecz Zapobiegania Torturom (Association for the Prevention of Torture)¹³.

Nie podzielam również argumentacji Pana Ministra w zakresie dostępu osoby zatrzymanej do obrońcy od początku zatrzymania. Wiele przykładów świadczy o tym, że ochrona obywatela zagwarantowana w obecnych przepisach ma charakter iluzoryczny. Takie sytuacje mają miejsce gdy:

- mamy do czynienia z osobą mniej zamożną, której nie stać na opłacenie obrońcy z wyboru, a nie zachodzą przesłanki obligatoryjnego posiadania obrońcy;
- przesłuchanie lub rozpytanie przez funkcjonariuszy odbywa się przed złożeniem wniosku o ustanowienie obrońcy;
- funkcjonariusze uzależniają złożenie wniosku zatrzymanego o kontakt z obrońcą od wskazania konkretnego obrońcy i jego adresu i/lub numeru kontaktowego i nie udostępniają mu listy z wykazem adwokatów i radców prawnych;
- funkcjonariusze ignorują prawo zatrzymanego do obrońcy (np. stosując tortury).

Takie osoby są więc de facto pozbawione pomocy prawnej w czasie czynności procesowych i rozpytań, co w połączeniu z brakiem innych zabezpieczeń proceduralnych (np. brakiem rejestracji audio-wideo czynności) stwarza wysokie ryzyko tortur i okrutnego traktowania. Dostęp do obrońcy we wczesnych etapach zatrzymania mógłby zadziałać

---

¹³ Zob. publikację pt. „*Guide on anti-torture legislation*”, APT i CTI, Genewa 2016, dostępną na stronie: <https://www.apr.ch/en/resources/publications/guide-anti-torture-legislation-2016> [dostęp: 13.12.2021 r.]

odstraszająco na funkcjonariuszy rozważających użycie przemocy wobec osoby przesłuchiwanej lub rozpytywanej, zaś w przypadkach, gdy takie sytuacje miały miejsce – umożliwia szybką reakcję i zebranie dowodów przestępstwa.

Na dostęp do obrońcy nie należy bowiem patrzeć wyłącznie przez pryzmat obrony w postępowaniu karnym, ale też systemowo jako podstawowe zabezpieczenie przed ryzykiem tortur. W tym względzie nie podzielam opinii Pana Ministra, że rozwiązań problemu tortur należałoby szukać wyłącznie w zmianie potencjalnie nieprawidłowego postępowania przedstawicieli organów ścigania. To z pewnością bardzo ważny aspekt prewencyjny, który jednak nie rozwiązuje tego problemu w pełni. W mojej ocenie należy bowiem wyeliminować wszelkie możliwe czynniki ryzyka pozwalające na zaistnienie tortur, a jednym z nich są sytuacje, gdzie dochodzi do przesłuchania lub innej czynności z zatrzymanym bez obecności profesjonalnego pełnomocnika, posiadającego wiedzę i praktyczne umiejętności do działania w przypadku łamania praw jego klienta.

Realny dostęp osoby zatrzymanej do obrońcy stanowi więc podstawową gwarancję zapobiegawczą, wskazywaną przez liczne organy międzynarodowe, których poglądy i rekomendacje były przedstawiane Panu Ministrowi w wystąpieniach z 18 kwietnia 2017 r. i 27 września 2018 r. Udział obrońcy w czasie przesłuchania może również przyczynić się do poprawy standardów pracy funkcjonariuszy (a tym samym budowy odpowiedniej kultury instytucjonalnej) i ochrony samych funkcjonariuszy przed próbą pomówień ze strony przesłuchiowanych osób, czy innych zarzutów dotyczących standardów ich pracy i respektowania praw osób zatrzymanych.

Dostrzegając niedoskonałości polskiego systemu prawnego Europejski Komitet ds. Zapobiegania Torturom (CPT) od wielu lat zaleca polskiemu rządowi dokonanie odpowiednich zmian w prawie. Po ostatniej wizycie ad hoc w 2019 r., skupionej na ocenie sposobu traktowania osób zatrzymanych przez Policję i wdrożonych zabezpieczeniach proceduralnych, CPT wyraził rozczarowanie brakiem realnych działań w tej kwestii i wezwał polski rząd do opracowania, bez dalszej zbędnej zwłoki, we współpracy z Naczelną Radą Adwokacką, pełnoprawnego i odpowiednio finansowanego systemu pomocy prawnej dla osób zatrzymanych przez Policję. Zaznaczył przy tym, że system ten powinien mieć zastosowanie od samego początku zatrzymania¹⁴.

---

¹⁴ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 22.

Komitet wskazał również, że Polska nie tylko nie wdrożyła zaleceń CPT dotyczących dostępu do adwokata, ale także nie dokonała transpozycji do krajowego porządku prawnego wymogów dyrektywy UE w sprawie dostępu do pomocy prawnej z urzędu¹⁵.

Potrzeba stworzenia odpowiedniego systemu pomocy prawnej z urzędu, funkcjonującego od początku zatrzymania wynika również z zaleceń organów traktatowych ONZ – Komitetu Przeciwko Torturom (CAT)¹⁶ i Podkomitetu ds. Prewencji Tortur (SPT)¹⁷.

W zakresie poufności kontaktów z obrońcą pozwolę sobie zauważyć, że zgodnie ze standardami CPT kontakt z obrońcą powinien w każdym przypadku odbywać się na osobności¹⁸.

CPT podkreśla, że: *„prawo dostępu do adwokata podczas zatrzymania przez policję musi obejmować prawo do spotkania z nim na osobności. Postrzegana jako zabezpieczenie przed złym traktowaniem (w odróżnieniu od środków zapewniających rzetelny proces), bezpośrednia fizyczna obecność adwokata przy zatrzymanej osobie jest w oczywisty sposób niezbędna. Jest to jedyny sposób mogący zapewnić właściwą ocenę fizycznego i psychicznego stanu danej osoby. Ponadto, jeśli spotkanie z adwokatem nie odbywa się na osobności, zatrzymana osoba może nie czuć się na tyle swobodnie, by ujawnić, w jaki sposób jest traktowana. Skoro zaakceptowano, że prawnik, o którego chodzi może nie być adwokatem wybranym przez zatrzymaną osobę, ale substytutem wybranym w uzgodnionej wcześniej procedurze, CPT nie widzi potrzeby uchylania poufności spotkań pomiędzy prawnikiem a zatrzymaną osobą”*.¹⁹

Ponadto zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie dostępu do adwokata:

- *„państwa członkowskie respektują zasadę poufności porozumiewania się pomiędzy podejrzanymi lub oskarżonymi a ich adwokatem przy korzystaniu z prawa dostępu do adwokata przewidzianego w niniejszej dyrektywie. Takie porozumiewanie obejmuje spotkania, korespondencję, rozmowy telefoniczne oraz inne formy porozumiewania się, dozwolone na mocy prawa krajowego;*

---

¹⁵ Tamże, par. 22. Zob. również art. 4 ust. 4b i art. 5 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, Dz.U. UE L 297/1 z 4.11.2016 r. Termin transpozycji upłynął w dniu 25 maja 2019 r. Niniejszą dyrektywę należy czytać w związku z dyrektywą (UE) 2013/48 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata (w szczególności z art. 3 ust. 2c i art. 4), Dz.U. UE L 294/1 z 6.11.2013 r.

¹⁶ Zob. Committee against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, 29 August 2019, CAT/C/POL/CO/7, par. 15 i 16.

¹⁷ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, par. 51 i 52.

¹⁸ Zob. Raporty CPT z wizyty w Polsce w 2019 r., CPT/Inf (2020) 31, par. 22 oraz z wizyty w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, par. 26. Zobacz również standardy CPT wyrażone w Dwudziestym Ósmym Raporcie Generalnym, CPT/Inf (2019) 9, par. 66, 68 i 69 oraz w Dwudziestym Pierwszym Raporcie Generalnym, CPT/Inf (2011) 28, par. 22 i 23.

¹⁹ Zob. Dwudziesty Pierwszy Raport Generalny, CPT/Inf (2011) 28, par. 23.

- „państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy”.²⁰

Chciałbym również podkreślić, że nie zgadzam się z poglądem Pana Ministra wskazanym w piśmie z dnia 25 października 2021 r., zgodnie z którym niedoskonałości legislacyjne krajowych systemów prawnych innych państw miałyby stanowić argument przemawiający za brakiem zmiany polskiego prawa. Uważam, że po to właśnie są standardy i zalecenia instytucji międzynarodowych, by władze państwowe mogły w oparciu o doświadczenia eksperckie doskonalić swoje przepisy prawne, eliminować potencjalne luki prawne i ryzyko zaistnienia tortur. Konstruktywny dialog z organami międzynarodowymi nie polega bowiem jedynie na wymianie informacji, ale przede wszystkim na wdrażaniu przedstawianych zaleceń.

Należy również podkreślić, że skuteczne eliminowanie i zapobieganie torturom wymaga bowiem skoordynowanych, holistycznych działań na wielu płaszczyznach, w tym odpowiednich zmian legislacyjnych, o czym wprost mówi Preambuła Protokołu fakultatywnego do Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur z dnia 18 grudnia 2002 r., wskazując, że: „skuteczne zapobieganie torturom oraz innemu okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu wymaga edukacji i połączenia szeregu środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych”.²¹

Z uwagi na powyższe zwracam się do Pana Ministra o ponowną analizę sygnalizowanych kwestii i poinformowanie mnie o stanowisku przyjętym w tej sprawie oraz o podjętych działaniach.

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

---

²⁰ Zob. art. 3 ust. 3a i art. 4 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności, Dz.U. UE L 294/1 z 6.11.2013 r.

²¹ Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192).